

31.12.2003

3011/2/03

Ratkaisija: Oikeusasiamies Riitta-Leena Paunio

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Tuula Aantaa

PERHEKODIN MENETTELY LASTENSUOJELUASIASSA

1
ASIA

A arvosteli 30.10.2002 eduskunnan oikeusasiamiehelle osoittamassaan kirjoituksessa B:n kunnan sosiaaliviranomaisten ja B:n kunnassa sijaitsevan perhekodin menettelyä vuonna 1987 syntyneen tyttärensä ja vuonna 1988 syntyneen poikansa lastensuojeluasiassa.

Kirjoituksen mukaan sosiaaliviranomaiset eivät valvoneet tarpeeksi A:n ja hänen lastensa oikeuksien toteutumista elokuussa 1997 lapsia perhekotiin sijoitettaessa.

Lisäksi kirjoituksen mukaan lapset olivat vuonna 2002 lomiansa yhteydessä kertoneet henkisestä pahoinvoinnistaan mainitussa perhekodissa. A:n mielestä pahoinvointi johtuu perhekodissa tapahtuvasta salailusta, uhkailusta, mielivallasta ja menneisyyden sekä tuskallisten muistojen kertaamisesta muiden perhekodissa olevien kuullen. A toivoi vielä, että hänen ja lasten tapaamisille ei asetettaisi ehtoja.

A:n kantelun johdosta hankin lääninhallituksen sosiaali- ja terveysosaston lausunnon. Sen liitteenä oli B:n kunnan sosiaali- ja terveyslautakunnan, sosiaalityöntekijän ja perhekodin selvitys. Käytettävissäni olivat myös lasten isän C:n 12.8.1997 päivätty suostumus lastensa sijoittamisesta avohuollon tukitoimenpiteenä kasvatettavaksi kodin ulkopuolella lastensuojelulain mukaisesti, B:n kunnan sosiaali- ja terveyslautakunnan päätös 20.8.1997 lasten sijoittamisesta lastensuojelutoimenpiteenä perhekotiin 13.8.1997 lukien toistaiseksi ja lapsille 17.6.2002 tehty huoltosuunnitelma.

Lisäksi asian esittelijä on hankkinut puhelimitse selvitystä sosiaalityöntekijältä.

Saamastani selvityksestä ilmeni, että lapset olivat 20.8.1997 tehdyn päätöksen nojalla edelleen sijoitettuina perhekotiin. Koska A ei ole lastensa huoltaja eikä näin ollen lain tarkoittama asianosainen tässä lastensa avohuollon sijoitusta koskevassa asiassa, päätin ottaa omana aloitteenani tutkittavaksi B:n kunnan sosiaaliviranomaisten menettelyn tässä asiassa. Oheistan A:lle antamani vastauksen tähän päätökseen.

2
ASIAN TUTKIMINEN

Eduskunnan oikeusasiamiehestä annetun lain mukaan oikeusasiamies ei tutki kantelua, joka koskee yli viisi vuotta vanhaa asiaa, ellei kantelun tutkimiseen ole erityistä syytä. Laissa ei ole tarkemmin määritelty, mitä tarkoitetaan sellaisella erityisellä syyllä, joka oikeuttaa oikeusasiamiehen käsittelemään yli viisi vuotta vanhaa asiaa. Oikeusasiamies harkitsee kussakin yksittäistapauksessa erikseen, onko asian tutkimiseen erityistä syytä.

Päätös lasten sijoittamisesta avohuollon tukitoimena perhekotiin on tehty 20.8.1997 eli yli viisi vuotta ennen A:n oikeusasiamiehelle tekemää kantelua. Tässä tapauksessa olen ottanut tämän yli viisi vuotta sitten tehdyn päätöksen tutkittavaksi seuraavista syistä.

Ensinnäkin käytettävissäni olevien asiakirjojen perusteella lapset ovat mainitun 20.8.1997 tehdyn päätöksen perusteella edelleen perhekodissa. Lisäksi päätöksellä on vaikutusta kunnan velvoitteisiin lapsia kohtaan heidän tullessaan täysi-ikäisiksi.

Sijaishuollon päättymisen jälkeen lapselle tai nuorelle annettavasta jälkihuollosta säädetään lastensuojelulain 34 §:ssä. Säännöksen mukaan sosiaalilautakunnan on aina järjestettävä jälkihuolto tukemalla muun muassa sijaishuollossa ollutta lasta tai nuorta sekä hänen vanhempiaan ja huoltajiaan sekä henkilöä, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi tai nuori on. Velvollisuus jälkihuollon järjestämiseen päättyy, kun nuori täyttää 21 vuotta. Jos lapsi on sijoitettu lastensuojelulain 14 §:n nojalla avohuollon tukitoimena, ei jälkihuoltovelvoitetta lain 34 §:n tarkoittamalla tavalla ole. Jos sosiaalilautakunta ei siis ota huostaanoton tarpeessa olevaa lasta tai nuorta huostaansa, välttää kunta lakisääteisen jälkihuoltovelvoitteen.

Tämän johdosta ja kun otetaan lisäksi huomioon, että julkisen vallan käytössä on perustuslain 2 §:n mukaan noudatettava tarkoin lakia ja että Euroopan ihmisoikeussopimuksen 8 artiklan mukainen perhe-elämän kunnioitus edellyttää myös, että puuttuminen perhe-elämään toteutetaan voimassaolevan lainsäädännön mukaisesti, katson, että tässä tapauksessa on erityistä syytä tutkia sosiaaliviranomaisten menettely tämän viittä vuotta vanhemman sijoituspäätöksen tekemisessä.

3

RATKAISU

Katson B:n kunnan sosiaaliviranomaisten menetelleen lastensuojelulain 14 §:n vastaisesti järjestäessään lasten avohuollon tukitoimena perhehoitoa yli kolmen kuukauden ajaksi ilman erillistä päätöstä heidän avohuollon sijoituksensa jatkamisesta erityisestä syystä lasten ollessa alle 12-vuotiaita.

Katson B:n kunnan sosiaaliviranomaisten menetelleen lastensuojelulain 14 §:n vastaisesti myös siinä, että he eivät mainitun perhehoidon kestänyttä kuusi kuukautta joko lopettaneet lasten avohuollon sijoitusta tai ryhtyneet lasten huostaanottoon.

Perustelen ratkaisuni seuraavasti.

3.1

Oikeusohjeet

Lastensuojelulain (683/1983) 8 §:n perhe- ja yksilökohtaista lastensuojelua ovat avohuollon tukitoimet, huostaanotto ja sijaishuolto sekä jälkihuolto.

Lastensuojelulain 9 §:n mukaan perhe- ja yksilökohtaisessa lastensuojelussa on otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu sekä tuettava lapsen vanhempien ja muiden lasta hoitavien henkilöiden kasvatumahdollisuuksia lapselle suotuisten kasvuolojen vakiinnuttamiseksi. Sosiaalilautakunnalla on lastensuojelulain 12 §:ssä tarkoitetuissa olosuhteissa velvollisuus viipymättä ryhtyä avohuollon tukitoimiin. Tällaisia säännöksessä tarkoitettuja tukitoimia ovat muun muassa perhehoito ja laitoshuolto.

Lastensuojelulain 14 §:n mukaan lapselle voidaan järjestää avohuollon tukitoimena perhehoitoa tai laitoshuoltoa yhdessä hänen vanhempansa, huoltajansa tai sen henkilön kanssa, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi on. Kaksitoista vuotta täyttäneelle lapselle tätä hoitoa tai huoltoa voidaan järjestää myös yksin häneen kohdistuvana, jos hän itse sitä pyytää tai siihen suostuu. Alle 12-vuotiaalle lapselle sitä voidaan järjestää yksin häneen kohdistuvana enintään kolmen kuukauden ajaksi, kun lapsen huolenpitoa ei muutoin voida järjestää hänen huoltajansa tai sen henkilön sairauden johdosta, jonka hoidossa ja kasvatuksessa lapsi on, taikka muun vastaavan syyn tähden. Mainittua hoitoa tai huoltoa voidaan erityisestä syystä jatkaa enintään kolme kuukautta.

Totean, että 12 vuotta täyttäneen ollessa mainitun tukitoimen kohteena, ei hoidolle/huollolle ole asetettu ajallista takarajaa.

Lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain 4 §:n mukaan lapsen huoltajalla on oikeus lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin turvaamisen tarkoituksessa päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, asuinpaikasta sekä muista henkilökohtaisista asioista. Avohuollon tukitoimena järjestetty perhehoito tai laitoshuolto edellyttää siis aina lapsen huoltajan suostumusta.

Lastensuojeluasiassa puhevaltaa käyttää lastensuojelulain 10 §:n mukaan lapsen huoltaja ja hänen ohellaan 15 vuotta täyttänyt lapsi itse, eräissä tapauksissa myös 12 vuotta täyttänyt lapsi ja lapsen vanhempi. Vanhemmalla, joka ei ole lapsen huoltaja, ei ole oikeutta käyttää puhevaltaa avohuollon tukitoimena järjestettyä perhehoitoa tai laitoshuoltoa koskevassa asiassa.

Lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (1130/1991, SopS 60) 3 artiklan 1 kohdan mukaan kaikissa julkisen tai yksityisen sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten tai lainsäädäntöelimien toimissa, jotka koskevat lapsia, on otettava ensisijaisesti huomioon lapsen etu. Perustuslain 22 §:n mukaan julkisen vallan on turvattava perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen.

3.2

Sosiaaliviranomaisten menettely

Asiakirjojen mukaan lasten huolto oli siis kesällä 1997 yksin heidän isällään C:llä. B:n kunnan sosiaali- ja terveyslautakunta sijoitti C:n suostumuksella 20.8.1997 antamallaan päätöksellä tuolloin 10-vuotiaan lapsen ja 8-vuotiaan

lapsen lastensuojelulain 14 §:n mukaisena avohuollon tukitoimenpiteenä perhekotiin 13.8.1997 lukien. Syynä sijoituksille oli muun ohella vanhempien alkoholinkäyttö.

Kuten olen edellä todennut, avohuollon tukitoimena tapahtuva sijoittaminen edellyttää aina lapsen huoltajan suostumusta, joka tässä tapauksessa oli saatu. Sen sijaan vanhemmalla, joka ei ole lapsen huoltaja, ei ole edellä kerrotun mukaisesti oikeutta käyttää puhevaltaa avohuollon tukitoimena järjestettyä perhehoitoa koskevassa asiassa eikä häntä ole näin ollen kuultava ennen päätöksen tekemistä asiassa. Sanotun johdosta en ole havainnut B:n kunnan sosiaaliviranomaisien menetelleen lainvastaisesti tai laiminlyöneen velvollisuuksiaan päättäessään sijoittaa lapset avohuollon tukitoimin perhekotiin.

Sen sijaan asiakirjoista ilmenee, että kyseessä oleva avohuollon sijoituksia koskeva päätös on tehty olemaan voimassa toistaiseksi 13.8.1997 lukien ja että se on edelleen voimassa. Käytettävissäni olevien asiakirjojen perusteella erillistä päätöstä lasten sijoituksen jatkamisesta erityisestä syystä perhekodeissa ei siis ole tehty. Heitä ei myöskään ole otettu lastensuojelulain 16 §:n perusteella kunnan sosiaalilautakunnan huostaan.

Lääninhallitus ei ole minulle antamassaan lausunnossa lainkaan puuttunut tähän asiaan niin kuin sen mielestäni olisi tullut tehdä.

Myöskään B kunnan sosiaaliviranomaiset eivät minulle antamissaan selvityksissä lausu tästä asiasta. Sen sijaan 17.6.2002 tehdyssä huoltosuunnitelmassa todetaan, että "Lastensuojelulain mukaan alle 12 v. lapsi voi olla avohuollon tukitoimin sijoitettuna enintään 3 + 3 kuukautta, minkä jälkeen lapsi on joko otettava huostaan LsL 16 § mukaisesti tai kotiutettava. Lasten osalta tilanne on täyttänyt kaikki huostaanoton kriteerit ja lapset olisi pitänyt ottaa huostaan. Silloiset työntekijät ovat kertoneet huostaanoton jääneen kiireessä tekemättä". Huoltosuunnitelmassa todetaan myös, "ettei nyt ole syytä lähteä huostaanottoon, koska lapset ovat perhekodeilla ja kaikki osapuolet ovat tilanteeseen tyytyväisiä".

Kuten edellä on todettu, perhehoitoa voidaan siis järjestää avohuollon tukitoimena alle 12-vuotiaalle lapselle yksin vain silloin, kun hänen hoitoaan ei huoltajan tai vastaavan henkilön sairauden vuoksi tai muun vastaavan syyn tähden voida muutoin järjestää. Enimmäisaika hoidolle/huollolle on kolme kuukautta. Tätä aikaa voidaan jatkaa eri päätöksellä enintään kolme kuukautta ja tällöinkin vain erityisestä syystä. Alle 12-vuotiaan avohuollon sijoitus on maksimajan (kuusi kuukautta) jälkeen lopetettava tai sosiaalilautakunnan on tarvittaessa ryhdyttävä lastensuojelulain 16 §:n mukaisiin huostaanottoon. Samalla perusteella avohuollon sijoitusta ei mainitun takarajan jälkeen enää voida jatkaa.

Edellä esitetyn perusteella katson B:n kunnan sosiaaliviranomaisien menetelleen lastensuojelulain 14 §:n vastaisesti järjestäessään lapsille avohuollon tukitoimena perhehoitoa yli kolmen kuukauden ajaksi ilman erillistä päätöstä heidän avohuollon sijoituksensa jatkamisesta erityisestä syystä lasten ollessa alle 12-vuotiaita.

Katson B:n kunnan sosiaaliviranomaisten menetelleen lastensuojelulain 14 §:n vastaisesti myös siinä, että he eivät mainitun kuuden kuukauden sijoituksen jälkeen joko lopettaneet lasten po. sijoitusta tai ryhtyneet lasten huostaanottoon. Menettelyn moitittavuutta arvioidessani olen kuitenkin ottanut huomioon sen, että lapset sekä heidän huoltajansa ovat sittemmin huoltosuunnitelmassa 17.6.2002 hyväksyneet yksimielisesti avohuollon sijoitukset ja sen, että B:n kunnan sosiaaliviranomaiset ovat samassa huoltosuunnitelmassa sitoutuneet kohtelemaan lapsia kuten huostaanotettuja lapsia jälkihuollon järjestämisvelvollisuuden suhteen.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.2 esittämäni käsityksen B:n kunnan sosiaaliviranomaisten lainvastaisesta menettelystä B:n kunnan sosiaali- ja terveyslautakunnan ja sen alaisten viranhaltijoiden tietoon. Samalla kiinnitän sosiaali- ja terveyslautakunnan ja sen viranhaltijoiden huomiota vastaisen varalle asianmukaiseen päätöksentekoon edellä sanotulla tavalla.

Korostan lopuksi, että perustuslain 2 §:n mukaan julkisen vallan käytössä on noudatettava tarkoin lakia.

Tässä tarkoituksessa lähetän tämän päätöksen sosiaali- ja terveyslautakunnalle.

Lähetän tämän päätöksen tiedoksi myös lääninhallitukselle.